

RENATA MEJAK

MEDČASOVNA ANALIZA ČEZMEJNIH STIKOV
LENDAVČANOV S SOSEDNJO MADŽARSKO

I.

ČEZMEJNI STIKI LENDAVČANOV S SOSEDNJO MADŽARSKO

Raziskava "Medčasovna primerjalna analiza čezmejnih stikov in percepcij Lendavčanov je sestavni del projekta "Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru"¹. Projekt je zasnovan kot longitudinalna in primerjalna raziskava.

Čezmejne stike Lendavčanov, ki so se kvantitetno in kvaliteto spreminjali, smo preučevali v treh časovnih točkah, in sicer leta 1991, 1994 in 1996. Podatki o osebnih stikih prebivalcev Lendave z Madžarsko in njenimi ljudmi smo zbrali s pomočjo vprašanj o frekvenci čezmejnih potovanj, o namenu potovanj in o vzpodbudah in ovirah pri obiskovanju sosednje dežele.

Prvi del raziskave je bil izveden jeseni 1991, ko so v Sloveniji in v svetu potekale zgodovinske politične in družbene spremembe. Tudi na Madžarskem so po letu 1989 potekali procesi tranzicije iz enopartijskega sistema v parlamentarno demokracijo. V okviru tega procesa je Madžarska v skladu z evropskimi načeli na novo definirala odnose do madžarskih narodnih manjšin v sosednjih državah in po svetu, kakor tudi do narodnih manjšin na Madžarskem.

Z vidika naše raziskave je zlasti pomembno sprejetje Zakona o zaščiti narodnih in etničnih manjšin na Madžarskem (sprejet je bil po večletnih razpravah v madžarskem parlamentu leta 1993), neovirano prestopanje slovensko-madžarske meje in okrepljena skrb narodne matice za madžarske narodne skupnosti v zamejstvu in v svetu.

Večkratno preverjanje ključnih vprašanj raziskave iz leta 1991 temelji na spoznanju, da so na občutljivem področju preučevanja medetničnih odnosov nujna, zaradi večje verodostojnosti izsledkov, ponovna preverjanja stališč, pogledov na isti populaciji. Večkratno sondiranje pogledov, mnenj in stališč respondentov razkriva prevladujoče trende v manjšinskih skupnostih in v interetničnih odnosih na narodnostno mešanih področjih.

* * *

¹ Projekt izvaja Inštitut za narodnostna vprašanja v Ljubljani, vodja projekta je prof. dr. Albin Nečak Luk.

Na podlagi navedenih vidikov lahko raziskavo, s ponovnim preverjanjem čezmejnih stikov in pogledov Lendavčanov (leta 1991 in 1994) na sosednjo Madžarsko, v okvir "panelnih raziskav, ki se ponovno opredeljujejo v zvezi z istimi temami".²

Pri našem delu smo upoštevali smoter panelnih raziskav t.j. preučevanje sprememb v stališčih anketiranih Lendavčanov. S primerjavo rezultatov meritev istih variabel smo ugotavljali nastale spremembe v stališčih respondentov v letih 1991 - 1996, hkrati pa smo poskušali pojasniti vzroke spremenjenih pogledov.

Medčasovna analiza je zajela podatke v istem okolju (mesto Lendava) na istem vzorcu (respondenti iz leta 1991) v drugi in tretji časovni točki, t.j. leta 1994 in 1996.

Leta 1991 so zbiranje podatkov opravili anketarji, ki so bili za to delo posebej usposobljeni. Intervjuji so potekali v slovenskem in madžarskem jeziku, respondenti so sami izbirali jezik pogovora z anketarjem. Anketarji so opravili 678 intervjujev s prebivalci Lendave.

Leta 1994 in 1996 smo vsem respondentom, ki so sodelovali v raziskavi leta 1991 poslali vprašalnik, ki je vseboval najbolj tehtna vprašanja ankete iz leta 1991. Respondenti so leta 1994 po pošti vrnili 338 (približno polovica respondentov iz leta 1991), leta 1996 pa 324 (47,8% respondentov iz leta 1991) vprašalnikov, ki so jih izpolnili v slovenskem ali madžarskem jeziku.

Glede na demografsko strukturiranost realiziranega vzorca pisne ankete lahko sklepamo, da v tem pogledu ni prišlo do sistematičnih izkrivljanj, ker so strukture (narodnostna, starostna in izobrazbena struktura, kakor tudi struktura po spolu) celotnega realiziranega vzorca terenske ankete (iz leta 1991) in realiziranih vzorcev pisnih anket (iz leta 1994 in 1996), skoraj identične.

NARODNOSTNA STRUKTURA

	teren 1991	pismo 1994	pismo 1996
	%	%	%
MADŽARI	54,7	56,8	56,3
SLOVENCİ	31,8	31,0	32,7
DRUGI	13,5	12,3	11,0
N	678	338	324

* * *

² Niko Troš, Metode družboslovnega raziskovanja, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1988, stran 178.

STAROSTNA STRUKTURA

	teren 1991	pismo 1994	pismo 1996
	%	%	%
do 30 leta	23,3	21,6	7,2
31 do 50	47,2	45,3	46,4
nad 50 let	29,5	33,1	46,4
N	678	338	324

IZOBRAZBENA STRUKTURA

	teren 1991	pismo 1994	pismo 1996
	%	%	%
nedončana OŠ	1,2	-	0,9
osnovna šola	24,2	23,4	18,4
poklicna šola	19,3	18,9	20,2
4.letna srednja šola	35,8	36,7	38,3
višja / visoka šola	19,5	21,0	22,1
N	678	338	324

LENDAVČANI IN OBISKOVANJE SOSEDNJE MADŽARSKE

Izsledki preučevanja pomena posameznih dejavnikov pri oblikovanju pogleda na sosednjo Madžarsko in njene ljudi, so pokazali, da so respondenti v Lendavi, ne glede na etnično pripadnost, najpomembnejše mesto namenili osebnim izkušnjam, ki so jih pridobili v neposrednem stiku (obiskovanjem) Madžarske. Vse preostale možnosti spoznavanja sosedov, ki jih omogočajo tudi drugi viri (n.pr. knjige, časopisi, RTV, šola, itd.) zaostajajo za privlačnostjo osebnega doživljanja madžarske stvarnosti.³

Pričujoča raziskava longitudinalno spremlja (leta 1991, 1994 in 1996) čezmejne osebne stike Lendavčanov s sosednjo Madžarsko in hkrati ugotavlja, da

* * *

³ Podrobnje o pomenu posameznih virov pri oblikovanju pogleda na Madžarsko v prispevku R. Mejak, Nekateri elementi percepcij Lendavčanov o sosednji Madžarski, Razprave in gradivo, INV, Ljubljana, št. 29-30, stran 35-39.

Lendavčani (tako Slovenci kot Madžari in "Drugi"), svoje percepcije o sosedih ustvarjajo v pretežni meri na podlagi osebnih stikov s sosedi in iz zbranih podatkov o Madžarski. To jim omogoča pogosto obiskovanje Madžarske.

Obiskovanje Madžarske ima med Lendavčani že dolgo tradicijo in sega v čase odprtja prvega mednarodnega mejnega prehoda Dolga vas - Rédics, leta 1965. Zaradi številnih formalnosti v zvezi s pridobitvijo potnega lista na Madžarskem so bili obiskovalci z Madžarske manj številni. Ščasnoma se je neposredno obmejno sodelovanje uravnilo v skladu z demokratizacijo življenja na Madžarskem in z rastočo kupno močjo prebivalstva v sosednji državi. Na splošno lahko ocenimo, da je v obdobju od 1966 do 1989 Madžarska na politično deklarativni ravni podpirala čezmejne osebne stike prebivalstva. Na konkretni ravni pa je te stike tolerirala, hkrati pa je z raznimi nepriljubljenimi ukrepi poskušala neposredne stike prebivalcev z obeh strani meje nadzirati in slabiti.

Politične spremembe na Madžarskem (po letu 1989) so pozitivno vplivale na slovensko - madžarske obmejne stike, ker so odpravili administrativne ovire pri prestopanju meje in omogočile tudi madžarskim državljanom neovirane čezmejne stike, hkrati pa so odpravili vse zavore (obvezna menjava denarja ob prestopu državne meje), ki so tujim državljanom ovirali prestopanje madžarske meje.

Z odprtjem novega meddržavnega mejnega prehoda Pince -Tornyiszentmiklós (leta 1992) so se možnosti za čezmejne stike prebivalcev obmejnih krajev ob slovensko-madžarski meji, še izboljšale. Kmalu po zaključku naše tretje meritve so odprli še meddržavni mejni prehod v bližini Lendave (Kobilje - Nemesnép), ki razbremenjuje mejni prehod v Dolgi vasi in omogoča vsem ob meji (Genterovci, Kamovci, Dobrovnik) boljšo povezanost z madžarskim zaledjem.

Z naraščanjem števila mejnih prehodov in odprtostjo madžarske državne meje je nastala večja uravnoteženost čezmejnih stikov med Slovenijo in Madžarsko.

Vendar dogajanja v zadnjih leht kažejo, da se je z razcvetom obmejnega madžarskega trgovskega središča v obmejnem mestu Lenti, ki pritegne množico obiskovalcev, ne le iz Lendave ampak tudi iz notranjosti Slovenije, ravnovesje ponovno prevesilo v korist obiskovalcev iz Slovenije.

Podatki naših longitudinalnih preučevanj kažejo, da je intenziteta čezmejnih obiskov v treh časovnih točkah spremenljiva in tesno povezana (po izjavah respondentov) s finančnimi možnostmi obiskovalcev.

Obiskovanje sosednje Madžarske ima poleg zadovoljevanja neposrednih interesov posameznika (nakupovanje, obiskovanje sorodnikov, prijateljev, kulturnih prireditev, itd.) tudi pomembno spoznavno funkcijo t.j. seznanjanje z življenjem, kulturo, jezikom, navadami, itd. sosedov. To pa nedvomno prispeva k dobrim sosedskim odnosom in k medsebojnemu razumevanju prebivalcev na

obeh straneh meje.

Vse navedene kvalitete, ki jih omogoča obiskovanje Madžarske, so v tesni povezanosti z gostoto čezmejnih stikov Lendavčanov. Vpogled v dinamiko čezmejnih potovanj v treh časovnih točkah nam razkriva povezanost Lendavčanov s sosednjo Madžarsko.

Na vprašanje, kako pogosto obiskujete Madžarsko, so respondenti v treh časovnih točkah, razvrščeni po etnični pripadnosti odgovorili tako:

Tabela 1

Pogostost obiskov	leto obiska	Slovenci %	Madžari %	Drugi %	Skupaj
večkrat v tednu	1991	1,9	2,8	1,1	2,1
	1994	1,1	2	–	1,2
	1996	3,4	3,9	5,7	3,8
večkrat na mesec	1991	22,3	41,6	27,5	29,1
	1994	27,3	58	26,8	38,6
	1996	42,6	61,2	34,3	47,8
2 - 3 krat na leto	1991	51,6	45,8	42,9	48,6
	1994	56,1	32	53,7	48,6
	1996	45,5	29,1	51,4	40,8
naključno 1 x na leto	1991	18,1	7,9	27,5	16,2
	1994	13,4	6	19,5	4
	1996	8,5	5,8	2,9	7
nikoli	1991	6	1,9	1,1	4
	1994	2	2	–	1,8
	1996	–	–	5,7	0,6

Podatki zbrani v treh časovnih točkah pričajo, da so čezmejni obiski postali del vsakdanjega življenja Lendavčanov. Leta 1996 ni bilo med respondenti Slovenci ali Madžari, ki ne bi bil na obisku na Madžarskem. Kljub splošni podobi o pogostem obiskovanju Madžarske, izsledki o obiskovanju sosednje dežele kažejo, v različnih časovnih točkah, določena nihanja glede števila obiskovanja Madžarske. Frekvenca obiskov v letu 1991 t.j. v prvem obdobju neoviranega prestopanja madžarske meje je dokaj visoka. V letu 1994 zaznavamo nazadovanje čezmejnih potovanj, v letu 1996 je število obiskov v porastu in preseže stanje iz leta 1991.

Primerjava izsledkov v treh časovnih točkah kaže, da so nastale spremembe tudi v časovni strukturiranosti obiskovanj Madžarske, in sicer:

1) Število obiskovalcev v kategoriji "večkrat v tednu" se je leta 1996 (po padcu v letu 1994), ne glede na etnično pripadnost respondentov, ponovno nekoliko dvignilo (zlasti v skupini "Drugi").

2) Bistveno se je zvišalo število respondentov, predvsem Slovencev (od 22,3 % v letu 1991 na 42,6% v letu 1996) in "Drugih", ki Madžarsko obiskujejo večkrat na

mesec. Madžari so se v vseh treh časovnih točkah v visokem številu uvrstili v kategorijo "večkrat na mesec". Medčasovna primerjava kaže, da se je v zadnjih letih število potovanj respondentov Madžarov v sosednjo državo bistveno povečalo (od 41,6% v letu 1991 na 61,2% v letu 1996).

Na sploh lahko sklenemo, da je večini respondentov leta 1996 najbolj ustrezalo obiskovanje Madžarske, večkrat na mesec. V preteklih letih (leta 1991 in 1994) pa je Lendavčanom najbolj ustrezalo obiskovanje sosednje države le 2 - 3 krat na leto. Podatek iz leta 1996 nazorno dokumentira večje zanimanje za čezmejna potovanja Lendavčanov.

3) Iz razpredelnice razberemo, da je z naraščanjem števila pogostejših potovanj (večkrat v tednu, zlasti pa večkrat na mesec), zmanjšalo število Lendavčanov, ki potujejo naključno (1x na leto) na Madžarsko. Leta 1991 je naključno potovalo 18,1% respondentov Slovencev, leta 1996 pa le 8,5%. Največje spremembe glede frekvence naključnih potovanj na Madžarsko je nastalo v skupini "Drugi", kjer se je število potnikov od 27,5% v letu 1991 zmanjšalo na 2,9% v letu 1996. Najmanj sprememb je nastalo v skupini naključnih potovanj pri respondentih Madžarih, ki so v vseh treh časovnih točkah le v manjšem številu uvrščali med naključne (1x letno) obiskovalce Madžarske.

4) Glede alternative "nikoli" lahko le ugotovimo, da je število Slovencev in Madžarov, (ki so bili v tej kategoriji vedno maloštevilni) v vsaki novi časovni točki manjše, v letu 1996 pa jih v tej skupini sploh ni več. Nekoliko drugačni trendi prevladujejo pri skupini "Drugi", ki so (v času prve in druge meritve) prav tako maloštevilno zastopani v skupini "nikoli", vendar se je njihovo število pri zadnji meritvi (leta 1996) le nekoliko zvišalo (5,7%).

Starostna struktura obiskovalcev kaže, da se čezmejnih potovanj udeležujejo vse starostne skupine, vendar podatki v vseh treh časovnih točkah izkazujejo najpogostejša potovanja na Madžarsko, pripadnikov srednje generacije (od 31 - 50 let). Starejši nad 50 let ne zaostajajo za srednjo generacijo, najbolj številni so v skupini "večkrat na mesec" in 2 do 3 krat na teden. Med vsemi starostnimi skupinami mladi do 30 let potujejo najmanj, verjetno zaradi šolskih obveznosti in finančne nesamostojnosti.

Razvrstitev odgovorov po izobrazbeni strukturi respondentov kaže, da so najpogostejši obiskovalci Madžarske respondenti s srednjo, VIS/VIS izobrazbo in s poklicno izobrazbo. Korelacijo med obiskovanjem Madžarske (večkrat na teden) in izobrazbo (2.0) smo ugotovili le v primeru respondentov s poklicno šolo.

Na podlagi primerjav v treh časovnih točkah (1991, 1994 in 1996) ugotavljamo, da zanimanje med Lendavčani za obiskovanje Madžarske narašča. V letu 1996 se je znatno povečalo število obiskovalcev, ki potujejo na Madžarsko večkrat na mesec, hkrati pa se skrčilo število respondentov, ki potujejo naključno, oziroma sploh ne.

NAMEN POTOVANJ NA MADŽARSKO

Respondentom iz Lendave smo v treh časovnih točkah navedli devet različnih ciljev potovanj na Madžarsko, izbirali so lahko več odgovorov.

Na vprašanje o namenu potovanja na Madžarsko so respondenti odgovorili tako:

Tabela 2

Namen	Slovenci %	Madžari %	Drugi %	Skupaj
Sorodniki				
1991	18,8	63	14,4	32,3
1994	15,2	55,8	14,6	27,7
1996	34,1	63,5	2,4	26,2
Prijatelji, znanci				
1991	27,4	27,4	18	36
1994	15,7	15,7	19,5	22,9
1996	43,7	43,7	4,2	21,9
Nakup				
1991	86,8	81,2	95,5	86,2
1994	83,2	80,8	87,7	83
1996	56	32,7	11,3	82,1
Gost. lokali				
1991	31,2	29	41,6	31,9
1994	23,6	16,3	14,6	20
1996	60,6	34,8	4,4	20,3
Šport				
1991	21,8	23,2	25,8	22,8
1994	23	28,8	19,5	24,4
1996	56,3	33	10,7	31,8
Knjigarnam				
1991	11,8	32,9	5,6	17,8
1994	6,3	17,3	7,3	9,8
1996	31,7	63,4	4,9	12,6
Kult.prireditve				
1991	21,8	41,5	16,6	27,2
1994	8,9	26	7,3	14
1996	38,6	54,2	7,2	25,6
Pokopališče				
1991	5,9	16,9	5,6	9,4
1994	4,2	6,7	2,4	4,8
1996	42,9	52,4	4,8	6,5

Primerjava odgovorov o ciljih potovanj na Madžarsko v treh časovnih točkah kaže naslednje značilnosti:

1) Porast števila obiskov na Madžarsko je v letu 1996 prestrukturiralo cilje čezmejnih potovanj. Pogostejša čezmejna potovanja v letu 1995 so omogočila, da so obiskovalci, poleg nakupovanja, lahko več časa namenili raznovrstnim dejavnostim, povezanih z obiskovanjem Madžarske.

Obiskovanje sorodnikov je bilo pri mnogih respondentih Madžarih in tudi Slovencih v letu 1991 pogosto v programu čezmejnih potovanj. V letu 1994 se je

število teh obiskov precej zmanjšalo, v letu 1996 pa se je ponovno močno dvignilo in preseglo celo raven iz leta 1991. Te ugotovitve za respondente iz skupine "Drugi" ne veljajo, ker gre za priseljene osebe iz drugih okolij (večinoma iz bivših jugoslovanskih republik). V tem primeru je obiskovanje sorodnikov na Madžarskem, bolj izjema kot pravilo.

Podoben vzpon zapažamo, po dokajšnji stagnaciji v letu 1994, tudi pri obiskovanju prijateljev in znancev na Madžarskem. Iz podatkov je razvidno, da prijateljstvo z Madžari onkraj meje v velikem številu gojijo, ne le Madžari iz Lendave, temveč tudi številni Slovenci. Čezmejno prijateljevanje Slovencev in Madžarov na Madžarskem potrja, da pri navezovanju prijateljskih vezi ni jezikovnih ovir.

Popolnoma v drugačnem položaju se nahajajo respondenti iz skupine "Drugi". Le redki posamezniki v njihovi skupini (4,2%) imajo prijatelje na Madžarskem. Sklepamo, da zaradi jezikovnih ovir je pripadnikom te skupine otežkočeno prijateljevanje na Madžarskem.

2) Spremljanje poglobitnega cilja potovanj "nakupovanje" v treh časovnih točkah odkriva spreminjanje stanja na tem področju. Najbolj razširjen je bil nakupovalni turizem na Madžarskem med Lendavčani v letu 1991, ko so respondenti, ne glede na etnično pripadnost, obiskovali Madžarsko predvsem zaradi (bolj poceni) nakupov. Ta trend se je še obdržal v letu 1994, v letu 1996 pa se je položaj spremenil. Kljub temu, da so v letu 1996 potovanja na Madžarsko pogostejša kot prejšnja leta (1991 in 1994), čezmejni obiski dobivajo drugo kvaliteto, vsebinsko postajajo bolj raznovrstni, nakupovanje pa nima več prejšnje dominantne vloge.

Primerjava frekvenc nakupovanj kaže, da je bilo največ nakupov v letu 1991, leta 1994 že zasledimo rahel padec interesa za nakupovanje, v letu 1996 pa se nakupovanje na Madžarskem drastično zmanjšalo.

Nastalo spremembo je mogoče pojasniti s postopnim zviševanjem cen na Madžarskem (kot posledica inflacije), s slabšanjem finančnega položaja respondentov (visoka nezaposlenost v Lendavi), kakor tudi z večjo ponudbo različnega blaga v ožjem in širšem okolju Lendave.

Analiza in časovna primerjava odgovorov nazorno kaže, da se možnosti in interesi obiskovalcev iz Lendave, spreminjajo. Z zmanjševanjem nakupovalnega turizma so se obiskovalci usmerili na druga področja. Spremenjeni interes lahko zaznamo pri Slovencih in Madžarih glede obiskovanja gostinskih lokalov (hrana v madžarskih gostinskih lokalih je v primerjavi s ponudbo v Sloveniji še vedno cenovno konkurenčna). Po znatnem padcu obiskovanj gostinskih lokalov na Madžarskem, v primerjavi z letom 1991 se je v letu 1994 obisk ponovno bistveno povečal. Najpogostejši obiskovalci gostinskih lokalov na Madžarskem so Slovenci (v letu 1996 kar 60,6%), v manjšem številu jim sledijo Madžari (34,8% v letu 1996),

ki zaradi pogostejših obiskovanj sorodnikov in prijateljev v manjšem številu obiskujejo gostinske lokale.

Iz pogostih obiskov gostinskih lokalov na Madžarskem smemo sklepati, da se finančne možnosti Slovencev in Madžarov niso se poslabšala, lahko celo tvegamo trditev, da so se od leta 1994 celo izboljšala. Povsem drugačno podobo o obiskovanju gostinskih lokalov na Madžarskem dobimo pri respondentih iz skupine "Drugi" (od 41,6% v letu 1991 je obisk lokalov v letu 1996 skrčil na 4,4%). Iz tega podatka kakor tudi iz njihove odsotnosti ali skromni prisotnosti pri drugih aktivnostih na Madžarskem (nakupovanje, šport, kulturne prireditve) sklepamo, da so to skupino Lendavčanov socialne spremembe v Lendavi v letih 1991 - 1996 (stečaj nekaterih podjetij v Lendavi, brezposelnost, splošna gospodarska stagnacija v Lendavi, težave najpomembnejšega lendavskega podjetja Nafte), najbolj prizadele.

Podatki že iz leta 1991 razkrivajo zanimanje in naklonjenost obiskovalcev do spoznavanja kulturnega življenja na Madžarskem (obiskovanje knjigarn, muzejev, galerij, kulturnih prireditev, itd.). Številni respondenti so uspešno povezali različne cilje potovanja (obiskovanje sorodnikov, nakupovanje, itd.) s kulturnimi vsebinami.

Primerjave z letom 1994 kažejo na tem področju spremembe, t.j. obiski na Madžarsko so izgubljali svojo kulturno dimenzijo in se osredotočali zlasti na nakupovanje. V letu 1994 se je zanimanje za kulturne vsebine obiskov na Madžarskem bistveno zmanjšalo, in sicer ne le pri Slovencih in "Drugih", (pri katerih je nezanimanje za kulturne stvaritve mogoče pojasnjevati z jezikovnimi ovirami), temveč tudi pri obiskovalcih Madžarih, pri katerih jezikovnih ovir za recepcijo kulturnih dobrin sploh ni.

V letu 1996 nastopijo pozitivne spremembe, po stagnaciji v letu 1994, se je tako pri Madžarih kakor tudi pri Slovencih zanimanje za obiskovanje športnih, kulturnih prireditev in knjigarn, ponovno bistveno povečalo. Pripadniki skupine "Drugi" v vseh treh časovnih točkah bistveno zaostajajo (sklepamo, da zaradi jezikovnih ovir) pri zanimanju za kulturne stvaritve sosednje države.

Kulturne ustanove (knjigarne, muzeji, galerije, itd.) in kulturne prireditve obiskujejo v večjem številu Lendavčani z VIS/VIS izobrazbo (leta 1994 je korelacija med obiskovanjem kulturnih prireditev in VIS/VIS izobrazbo 2.3), nekoliko manj s srednjo izobrazbo, mnogo manj s poklicno in osnovno šolo.

Knjigarne najpogosteje obiskujejo respondenti srednje generacije (od 31 - 50 let), mladi do 30 let kažejo manj zanimanja, še manj pa respondenti nad 50 let. Glede obiskovanja kulturnih prireditev ne opažamo razlik med starostnimi skupinami, zanimanje za te prireditve je prisotno tako pri mladih kot pri starih.

Znatno pozornost namenjajo obiskovalci iz Lendave športu in rekreaciji. V času naše prve in druge meritve so največ zanimanja za šport izkazovali respondenti Madžari. Pri Slovencih je zanimanje za šport in rekreacijo na Madžarskem postopno naraščalo, v letu 1996 pa je preseglo celo zanimanje respondentov Madžarov. Glede na to, da na športnem področju ni jezikovnih ovir za razumevanje in sodelovanje, je kar 56,3 % obiskovalcev Slovencev vključilo v program svojega obiska na Madžarskem tudi šport in rekreacijo.

Respondenti skupine "Drugi" zaostajajo tudi na tem področju, čeprav so v času prve meritve izkazovali veliko zanimanje za šport, se je zanimanje v letu 1994 v celoti (predvidevamo, da zaradi poslabšane finančnega položaja) izničilo.

Leta 1994 nihče iz te skupine respondentov ni vključil šport ali rekreacijo v program svojega potovanja na Madžarsko. V letu 1996 se je zanimanje za šport in rekreacijo ponovno nekoliko okrepilo, vendar v mnogo manjšem obsegu kot pri Slovencih in Madžarih.

Obiskovanje pokopališč oziroma grobov mrtvih sorodnikov ali prijateljev se je v letu 1996, v primerjavi z leti 1991 in 1994, znatno okrepilo, in sicer predvsem pri Madžarih in tudi pri Slovencih. Respondenti iz skupine "Drugi", ki so se priselili v Lendavo iz krajev bivših jugoslovanskih republik, zaidejo na pokopališča na Madžarskem le izjemoma, ker jih ne vežejo sorodniške ali prijateljske vezi na pokojnike na Madžarskem.

Podoben pojav zasledimo tudi pri obiskovanju zdravstvenih ustanov na Madžarskem. Pogosto obiskovanje zdravstvenih ustanov, kopališč in zdravilišč je bilo značilno za respondente iz Lendave v letu 1991. V letu 1994 so tovrstni obiski praktično zamrli (predvidevamo, da zaradi izjemno težkega gospodarskega položaja v Lendavi po letu 1991). V letu 1996 je obiskovanje zdravstvenih ustanov na Madžarskem ponovno postalo aktualno, zlasti za Madžare in tudi za Slovence.

Respondenti iz skupine "Drugi" zaostajajo za Madžari in Slovenci tudi na tem področju. Nekateri kazalci (kot je število obiskov na Madžarskem, kakor tudi cilji čezmejnih obiskov) nakazujejo, da je ta skupina socialno in ekonomsko, v primerjavi s Slovenci in Madžari v Lendavi v težavnejšem položaju.

VZPODBUDE IN OVIRE ZA ČEZMEJNA POTOVANJA LENDAVČANOV

Poleg frekvence in ciljev čezmejnih stikov prebivalcev Lendave so nas zanimali še dejavniki, ki vzpodbujevalno ali zaviralno vplivajo na obiskovanje sosednje Madžarske.

O vzpodbudah in ovirah čezmejnih potovanj smo Lendavčane povprašali v dveh časovnih točkah, in sicer leta 1991 in 1996.

Kot najmočnejšo vzpodbudo za obiskovanje Madžarske so respondenti leta 1991 in 1996 navedli možnost cenejšega nakupovanja na Madžarskem. Podatki kažejo, da je ta vzpodbuda (cenejše nakupovanje) najbolj izrazita pri skupini "Drugi" (38,6% v letu 1991 in 32,4% v letu 1996), medtem ko pri Slovencih ima nekoliko manjši pomen (28,0% v letu 1991 in 23,5% v letu 1996), najmanjši pa pri Madžarih (12,0% v letu 1991 in 14,6% v letu 1996).

Iz teh podatkov sklepamo, da respondenti Madžari in Slovenci, ki obvladajo oziroma so sposobni komuniciranja v madžarskem jeziku imajo večje možnosti za zadovoljitev različnih interesov na Madžarskem, kot respondenti z nepoznanjem madžarskega jezika.

Sorodniki, prijatelji, prijazno okolje in ljudje so imeli v letu 1991, ne glede na etnično pripadnost respondentov, močnejšo vzpodbujevalno vlogo za čezmejna potovanja, kot v letu 1996. Zlasti se je zmanjšal interes za obiskovanje sorodnikov na Madžarskem (leta 1991 je predstavljalo obiskovanje sorodnikov za 27,1%, leta 1996 pa le za 13,6% Madžarov, vzpodbudo za potovanje na Madžarsko).

Občutek povezanosti z Madžari (madžarskim jezikom, kulturo, narodom) nima večje vzpodbujevalne teže med respondenti. Celo med respondenti Madžari uvršča le manjši del respondentov (9,9% leta 1991 in 9,7% leta 1996) občutek (narodne, jezikovne, kulturne) povezanosti z Madžari na Madžarskem kot vzpodbujevalni dejavnik za čezmejna potovanja na Madžarsko. Ta pomemben podatek, ki je vreden poglobljene analize bo še v nadaljevanju pričujočega raziskovalnega projekta še večstransko preverjen in ovrednoten.

Vloga športa kot dejavnika, ki vzpodbujevalno vpliva na stike z Madžarsko, je leta 1996 v primerjavi z letom 1991, v porastu, zlasti pri Slovencih in tudi pri Madžarih. Glede na to, da imajo pravila športnih iger mednarodno veljavo, spremljava športnih disciplin ne zahteva jezikovnega znanja, je zanimanje respondentov za šport razumljiva.

Respondenti iz skupine "Drugi" so se za šport na Madžarskem v letu 1996 manj zanimali kot leta 1991. Na podlagi tega podatka se nam ponovno vsiljuje misel, da se je to zgodilo zaradi slabega finančnega stanja te skupine.

Na vprašanje o vzpodbudah za obiskovanje sosednje Madžarske številni respondenti (t.j. 33,2%) niso odgovorili. To lahko pomeni, da ti respondenti potujejo brez določenih vzpodbud, bolj iz navade, ki je postala zaradi odprte meje, sestavina vsakdanjega življenja v Lendavi.

Na vprašanje o ovirah, ki nevzpodbudno vplivajo ali celo onemogočajo stike s sosednjo Madžarsko je večina respondentov (51,9% v letu 1991 in 53,9% v letu 1996) odgovorila, da ni nobenih ovir za tovrstne stike.

Vprašanje je bilo odprtega tipa zato med ovirami, ki jih navajajo respondenti v dveh časovnih točkah nastajajo vsebinske razlike.

Medčasovne primerjave kažejo, da je leta 1991 od vseh respondentov kar 22,3% navedlo kot oviro za stike z Madžarsko "obmejne formalnosti" in "carinske postopke". Kaže, da se je stanje na tem področju v naslednjih letih bistveno spremenilo na boljše, ker je leta 1996 le 7,6% respondentov navedlo kot oviro za čezmejne stike, obmejne in carinske formalnosti.

Iz zbranih podatkov lahko sklepamo tudi na izboljšanje stanja na področju poznavanja (razumevanja) madžarskega jezika. Ob prvi meritvi je 13,9% respondentov (Slovencev in "Drugih") navedlo neznanje madžarskega jezika kot oviro za čezmejne stike. Leta 1996 le 6,3% respondentov (zlasti iz skupine "Drugi") občuti neznanje madžarskega jezika kot oviro za stike s sosednjo državo. Ta podatek nas navaja na sklep, da se je jezikovna kompetenca Slovencev in "Drugih" izboljšala tudi zaradi pogostih stikov z Madžarsko in Madžari.

Leta 1996 so nekateri respondenti (11,3%) navedli "gnečo na meji" kot novo oviro pri navezovanju stikov z Madžarsko. Gnečo na mejnem prehodu ob prvi meritvi t.j. leta 1991 respondenti še niso zaznavali v tolikšni meri, da bi jo uvrstili med ovire za čezmejna potovanja. V naslednjih letih se je položaj bistveno spremenil, mejni prehod v Dolgi vasi je postal splošno znan po prometni gneči in zastojih osebnega (zlasti ob tržnih dnevih v Lentiju) in tovarnega prometa. Zadnja leta se Lendavčani izogibajo potovanj na Madžarsko ob tržnih dnevih v Lentiju, ko je naval potnikov iz Slovenije na Madžarsko največji. Zato je le 14,4% Madžarov, 10,6% Slovencev in 5,7% "Drugih" navedlo gnečo na meji kot oviro za potovanja na Madžarsko.

Na splošno lahko sklenemo, da večina respondentov (t.j. 51,9% leta 1991 in 53,5% leta 1996), ne glede na etnično pripadnost, ne zaznava nobenih ovir za potovanja na Madžarsko.

SKLEPNE UGOTOVITVE

Na podlagi izsledkov medčasovne (1991, 1994 in 1996) analize čezmejnih stikov prebivalcev Lendave povzemamo pomembnejše ugotovitve, in sicer:

Čezmejni stiki Lendavčanov s sosednjo Madžarsko so postali del vsakdanjega življenja v Lendavi. Kljub jasno zaznavnemu zanimanju Lendavčanov za čezmejna potovanja na Madžarsko je v treh časovnih točkah (1991, 1994 in 1996) prihajalo do sprememb glede števila obiskovanja sosednje dežele. Leta 1991 je frekvenca obiskov zelo visoka (odprtost madžarske meje je vzpodbujevalno vplivala na obiskovalce). V letu 1994 zaznavamo zmanjšanje števila obiskovalcev (gospodarske razmere so bile v tem času v Lendavi zelo težke), v letu 1996 pa zasledimo ponovno okrepljeno zanimanje Lendavčanov za potovanja na Madžarsko. V letu 1996 se je znatno povečalo število obiskovalcev, ki potujejo na Madžarsko večkrat na mesec, zmanjšalo se je število respondentov, ki potujejo le poredko in naključno.

Starostna struktura obiskovalcev Madžarske kaže, da se čezmejnih potovanj udeležujejo vse starostne skupine zajete v raziskavo (od 18 - 70 let). Podatki izkazujejo, da najpogosteje potujejo na Madžarsko pripadniki srednje generacije (od 31 - 50 let), ki imajo VIS/VIS izobrazbo ali poklicno šolo. Njim sledijo respondenti nad 50 let, najmanj potujejo mladi do 30 let.

Analiza ciljev potovanj Lendavčanov na Madžarsko odkriva, da je bil nakupovalni turizem najbolj razširjen v letu 1991, ko so respondenti, ne glede na etnično pripadnost, obiskovali Madžarsko predvsem zaradi (bolj poceni) nakupov. Ta trend se je še v letu 1994 obdržal, v letu 1996 pa se je položaj spremenil. Kljub temu, da so v letu 1996 potovanja na Madžarsko pogostejša v primerjavi z letom 1991 in 1996, dobivajo čezmejni obiski drugo kvaliteto, vsebinsko postajajo bolj raznovrstni, nakupovanje pa nima več prejšnje dominantne vloge.

Z zmanjševanjem nakupovalnega turizma so se obiskovalci iz Lendave usmerili na druga področja (gostinski lokali, šport, kulturne prireditve, knjigarne).

V zaključnem delu Medčasovne analize smo preučevali vzpodbude in ovire respondentov pri obiskovanju sosednje Madžarske. Na vprašanje o vzpodbudah in ovirah številni respondenti niso odgovorili. Iz tega sklepamo, da mnogi potujejo bolj iz navade kot zaradi posebnih motivov t.j. zaradi bližine in odprte meje, ki je postala sestavina vsakdanjega življenja ob meji.

Med vzpodbudami so respondenti navajali nakupovanje, obiskovanje sorodnikov, prijateljev in raznih kulturnih in športnih prireditev.

Leta 1991 so respondenti v večjem številu navajali kot oviro carinske in obmejne formalnosti, leta 1996 pa gnečo na meji. Več kot polovica respondentov ne zaznava nobenih ovir pri navezovanju čezmejnih stikov.

SUMMARY

INTER-PERIOD ANALYSIS OF CROSS-BORDER CONTACTS OF THE PEOPLE OF LENDAVA WITH THE NEIGHBOURING HUNGARY

Proceeding from the results of the inter-period (1991, 1994, 1996) analysis of cross-border contacts of the people of Lendava we resume the following important findings:

These cross-border contacts have become a fact in the daily life in Lendava. Despite the clearly noticeable interest of the Lendava people in travelling to Hungary, changes have occurred at the three time points (1991, 1994, 1996) regarding the number of visits to the neighbouring country. In 1991 the frequency of visits was very high (the openness of the Hungarian border having encouraged potential visitors). In 1994 a decrease in the number of visits was perceived (due to difficult economic situation in Lendava), while in 1996 the interest in these visits increased again. In 1996, the number of visitors travelling to Hungary several times a month increased considerably, and the number of those travelling seldom and accidentally diminished.

The age structure of visitors to Hungary proves that all age groups (from 18 to 70) dealt with in our research, travel to Hungary. Gathered data indicate that it is the middle aged generation (from 31 to 50) with university, higher, or vocational education that travels most frequently. Then come respondents aged above 50, while those under 30 are the least frequent travellers.

The analysis of the reasons of travels to Hungary reveals that shopping tourism was most popular in 1991, when respondents, regardless of their ethnic adherence, visited Hungary mainly because of bargain prices. This trend held on throughout 1994, but in 1996 the situation changed. Despite the fact that in 1996 travels to Hungary became more frequent than in 1991 and 1994, cross-border visits acquired a new quality, having become more varied, the shopping having lost its former dominant role. The visitors therefore directed their interests to other spheres (restaurants, sports, cultural events, book-shops).

The concluding part of the inter-period analysis was dedicated to encouragements and obstacles affecting the respondents' visits to Hungary. The question on this topic was not answered by a number of respondents. This leads to the conclusion that many people travel out of habit (due to the vicinity and openness of the border which has become a compound of daily life) rather than due to special motives. Other encouragements listed were shopping, visits to relatives and friends, attending cultural and sports events.